

Lääkinnällinen kuntoutus kuntoutuspalvelut
Ohjeet palvelusetelituottajille

6.10.2023

Lääkinnällinen kuntoutus ja palvelusetelillä tuotetut kuntoutuspalvelut perustuvat asiakkaalle laadittuun kuntoutussuunnitelmaan, joka sisältää terapian tavoitteet ja ohjaa terapian sisältöä.

Kuntoutuspalveluun sisältyy aina keskeisesti ohjaus. Ohjauksen tavoitteena on kannustaa asiakasta ja läheisiä osallistumaan aktiivisesti kuntoutukseen sekä lisätä lähihenkilöiden ymmärrystä asiakkaan tilanteesta ja näyttää ja mallintaa keinoja, joiden avulla he voivat tukea asiakkaan suoriutumista arjen toimintaympäristössä. Kuntoutuspalvelupalaute toteutetusta terapiasta laaditaan palse.fi -portaaliin.

Tulkin käyttö

Jos asiakas tarvitsee tulkkia, se ilmaistaan palvelusetelissä. Palvelusetelissä on maininta tulkin tarpeesta seuraavasti: ”Asiakas tarvitsee darin/persian/venäjän kielen tulkin. Tulkkauspalvelun kustantaa palvelusetelin myöntäjä. Ensisijaisesti käytetään etätulkkausta.”

Palveluntuottaja tilaa tulkin ja ilmoittaa tulkille ko. asiakkaan osalta hyvinvointialueen laskutustiedot, tulkkilaskuun liitetään palvelusetelin koodi. Tulkki(keskus) laskuttaa suoraan hyvinvointialuetta.

Senioriterapeutti vastavalmistuneilla palveluntuotantoon osallistuvilla

Mikäli terapeutilla on työkokemusta alle kaksi vuotta, yksityinen ammatinharjoittaja nimeää itselleen tai yritys nimeää työntekijälleen senioriterapeutin.

Fysioterapia

Fysioterapian tavoitteena on edistää, palauttaa ja ylläpitää asiakkaan terveyttä, liikettä, liikkumista ja toimintakykyä. Fysioterapeutin työ on asiakaslähtöistä ja näyttöön perustuvaa. Fysioterapeutti toimii yhteistyössä asiakkaan, muiden asiakkaan hoitoon ja kuntoutukseen osallistuvien asiantuntijoiden kanssa sekä oman alansa asiantuntijana moniammatillisissa työryhmissä.

Fysioterapiapalveluseteli myönnetään yksilölliseen kuntoutuspalveluun ja verkostotapaamisiin kuntoutussuunnitelman mukaisesti. Fysioterapiapalveluseteleitä myönnetään lapsen/nuoren/aikuisen toimintaympäristössä silloin, kun harjoittelu omassa ympäristössä on tuloksellisempaa tai kun vastaanotolla käyminen aiheuttaa kohtuuttomia vaikeuksia, esim. hissitön asunto, väsyminen, pidätyskyvyn häiriö. Toimintakykyä ylläpitävää yksilöllistä fysioterapiaa myönnetään harkinnan mukaan, kun alentunut toimintakyky uhkaa kotona selviytymistä, esim. vaikean neglect-oireiston tai voimakkaan spastisuuden vuoksi. Palveluseteliä ei myönnetä silloin, kun tarvitaan passiivista hoitoa.

Allasterapiaan myönnetään yksilö- ja ryhmäfyysioterapiapalveluseteli, kun fysioterapian arvioidaan olevan tuloksellisempaa vedessä toteutettuna, esim. tasapainohäiriöiden, ataksian tai tule-oireiden vuoksi. Yksilölliseen allasterapiaan myönnetään palveluseteli vain silloin, kun terapia edellyttää manuaalista ohjausta vedessä eikä kuntoutuja selviä ryhmäallasterapiassa. Allasterapian palveluseteliin voidaan yhdistää tilaajan/arvioitsijan/moniammatillisen työryhmän aloitteesta erillinen, kaksi vastaanottokäyntiä sisältävä fysioterapiapalveluseteli, joka mahdollistaa asiakkaan toimintakyvyn alku- ja loppukartoituksen.

Lymfaterapiaa myönnetään palvelusetelillä osana fysioterapiaa, perustason palveluna. Sitä voi antaa lymfaterapiakoulutuksen käynyt fysioterapeutti. Suomessa hyväksytyjä koulutuksen järjestäjiä ovat Suomen Fysioterapia ja kuntoutusryttäjät ry yhteistyössä Feldberg-klinikan kanssa, Suomen Lymfahoito ry Lymfterapi i Finland rf. ja Vodder Instituutti. Lymfaterapiaa myönnetään silloin, kun kyseessä on yhdistelmäterapia, johon kuuluu manuaalinen lymfaterapia, kompressiosidokset, terapeuttinen harjoittelu ja ohjaus itsehoitoon. Leikkauksien jälkitiloihin lymfaterapiaa ei myönnetä, mutta tilaaja/arvioitsija/moniammatillinen työryhmä voi käyttää yksilöllistä harkintaa asiakkaan toimintakyvyn mukaan.

Vastaanotolla toteutettavan kuntoutuksen lisäksi kuntoutus voidaan toteuttaa lähettävän tahon harkinnasta ja perustellusta syystä toteuttaa osittain tai kokonaan etäkuntoutuksena. Tällöin lähettävä taho arvioi jo palveluseteliä myönnettäessä etäkuntoutuksen sopivuutta ja hyötyä. Erityistä huomiota etäkuntoutusta harkittaessa on kiinnitettävä kuntoutujan kehitystasoon, ongelmien vaikeusasteeseen ja kuntoutustavoitteisiin sekä läheisten sitoutumiseen. Etäkuntoutus on toteutettava Valviran ohjeen mukaisesti.

Palvelusetelillä voidaan myöntää sekä perus- että erityistason fysioterapiaa. Tilaaja määrittää perus- ja erityistason tarpeen. Erityistason pätevyymiseen vaaditaan vähintään 15 opintopisteen koulutus, jonka voi kerätä moduuleista (esim. NDT-, TULES-osaaminen, psykofyysisen tai neurologisen fysioterapian erikoistumiskoulutus, eläinavusteiseen terapiaan pätevyminen). Erityistason terapiaa voi toteuttaa ainoastaan kyseessä olevan erikoistumiskoulutuksen suorittanut laillistettu fysioterapeutti. Terapeutti hyväksytään erityistasolle, kun hän on suorittanut erityistason pätevyymiskoulutuksen.

Robottivusteinen kävelykuntoutus

Robottivusteinen kävelykuntoutus voi olla osa kuntoutusta, jonka tavoitteena on edistää asiakkaan kävelykykyä. Tilaaja myöntää robottivusteisen kävelykuntoutuksen palvelusetelin Pirkanmaan hyvinvointialueen määrittelemien kriteereiden perusteella. Robottivusteinen kävelykuntoutus on erityistason fysioterapiaa ja sitä voivat toteuttaa vain robottivusteiseen kävelykuntoutukseen toimipaikkakoulutetut fysioterapeutit.

Toimintaterapia

Toimintaterapian tavoitteena on asiakkaan toiminnallisen osallistumisen mahdollistaminen. Toiminnallista suoriutumista tarkastellaan yksilön toimintakyvyn, merkityksellisen toiminnan sekä sosiaalisen, kulttuurisen ja fyysisen ympäristön näkökulmista. Toimintaterapiassa toimintaa käytetään terapeuttisesti asiakkaan tavoitteiden saavuttamiseksi.

Toimintaterapiassa työskennellään asiakaslähtöisesti, näyttöön perustuen sekä hyvien kuntoutuskäytäntöjen mukaisesti. Toimintaterapeutti toimii yhteistyössä asiakkaan, muiden asiakkaan hoitoon ja kuntoutukseen osallistuvien ammattilaisten ja lähiverkoston toimijoiden

kanssa. Lisäksi toimintaterapeutti toimii oman alansa asiantuntijana moniammatillisissa työryhmissä.

Toimintaterapiassa tavoitteena on mahdollistaa asiakkaan osallistuminen ikätasonsa ja elämäntilanteensa mukaisesti, itselleen tärkeisiin toimintoihin itsestä huolehtimisen, leikin, työtoimintojen, opiskelun sekä vapaa-ajan toiminnoissa. Terapiassa voidaan harjoitella asiakkaan valmiuksia suoriutua toiminnasta, porrastaa toimintaa tai muokata toimintaympäristöjä. Taitojen ja valmiuksien harjoittelussa merkityksellistä on asiakkaan oma ja hänen lähiverkostonsa aktiivisuus ja harjoittelu osana arjen toimintoja. Terapiaan sisältyy myös lähiympäristön toimijoiden ohjaus kuntouttavaan arkeen.

Toimintaterapiapalveluseteli myönnetään yksilö- ja ryhmämuotoiseen kuntoutuspalveluun sekä verkostotapaamisiin kuntoutussuunnitelman mukaisesti. Käyntejä voidaan myöntää kuntoutussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden mukaisesti joko vastaanottokäynteinä ja/tai lapsen/nuoren/aikuisen omassa toimintaympäristössä. Nuorille (13–18 v.) suunnatun 90 min kotikäyntipalvelusetelin tavoitteena on asiointiharjoittelu nuoren omassa toimintaympäristössä. Palveluseteliin sisältyy tarvittaessa terapeutin valmistamat, asiakkaalle soveltuvat kuntoutusmateriaalit sekä kirjalliset kotiohjeet.

Vastaanotolla toteutettavan kuntoutuksen lisäksi kuntoutus voidaan lähettävän tahon harkinnasta ja perustellusta syystä toteuttaa osittain tai kokonaan etäkuntoutuksena. Tällöin lähettävä taho arvioi jo palveluseteliä myönnettäessä etäkuntoutuksen sopivuutta ja hyötyä. Erityistä huomiota etäkuntoutusta harkittaessa on kiinnitettävä kuntoutujan kehitystasoon, kognitiivisiin valmiuksiin, ongelmien vaikeusasteeseen ja kuntoutustavoitteisiin sekä läheisten sitoutumiseen. Etäkuntoutus on toteutettava Valviran ohjeen mukaisesti.

Palvelusetelillä voidaan myöntää sekä perus- että erityistason toimintaterapiaa. Tilaaja määrittää perus- ja erityistason tarpeen. Erityistason pätevytyymiseen vaaditaan vähintään 15 opintopisteen koulutus, jonka voi kerätä moduuleista (esim. SI-terapia, NDT, ratsastusterapiaan pätevytyminen). Erityistason terapiaa voi toteuttaa ainoastaan kyseessä olevan erikoistumiskoulutuksen suorittanut laillistettu toimintaterapeutti. Terapeutti hyväksytään erityistasolle, kun hän on suorittanut erityistason pätevytyymiskoulutuksen.

Ratsastusterapia

Ratsastusterapiaa voidaan myöntää erityistason terapiana. Erityistason pätevytyymiseen vaaditaan joko fysio- tai toimintaterapeutin taustakoulutus, Suomen Ratsastusterapeutit ry:n järjestämä ratsastusterapeuttikoulutus ja vähintään kahden vuoden terapiatyökokemus.

Puheterapia

Puheterapiassa arvioidaan, tutkitaan ja kuntoutetaan henkilöiden vuorovaikutus- ja kommunikointikykyä. Puheterapiassa keskitytään kielellis-kognitiivisiin ja puhemotorisiin toimintoihin sekä erilaisiin äänen ja kurkunpään oireisiin. Puheterapiatarve voi liittyä syömis- ja nielemistoimintoihin, puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin edistämiseen sekä potilaan vuorovaikutuksen ja kommunikaatioympäristön ohjaamiseen ja tukemiseen.

Puheterapiassa korostetaan asiakkaan aktiivista osallistumista puheterapeutin kumppaniksi kuntoutukseen huomioiden mm. asiakkaan ikä, toimintakyky ja häiriön laatu. Puheterapiapalveluseteli myönnetään yksilölliseen kuntoutuspalveluun ja verkostotapaamisiin silloin, kun asiakkaalla on julkisessa terveydenhuollossa laadittu kuntoutussuunnitelma.

Puheterapeutti suunnittelee terapian sisällön asiakkaan ikä- ja kehitystason huomioiden yhteistyössä asiakkaan ja/tai hänen omaistensa kanssa. Puheterapian hyötyä arvioidaan kuntoutuksen edetessä suhteessa terapialle asetettuihin tavoitteisiin ja arjen toimintakyvyn paranemiseen. Palveluseteliin sisältyvät asiakkaalle soveltuva kuntoutusmateriaali sekä kotiharjoitusohjeet. Palvelusetelillä myönnettyjen terapiajaksojen seuranta ja väliarviot on kirjattu kuntoutussuunnitelmaan.

Palvelusetelillä myönnetty terapia voidaan toteuttaa myös etäterapiana lähettävän tahon kanssa sopien. Terapiat myönnetään pääsääntöisesti vastaanottokäynteinä, koska jaksoilla halutaan korostaa asiakkaan omaa harjoittelua ja toivotaan paljon lähiympäristön ohjausta. Ympäristön ohjaukseen on perusteltua myöntää esimerkiksi päiväkotitai kotikäyntejä.

Palvelusetelillä voidaan myöntää sekä perus- että erityistason puheterapiaa. Tilaaja määrittää perus- ja erityistason. Erityistason terapiaa voi toteuttaa puheterapeutti, jolla on kahden vuoden työkokemus ja riittävä asiantuntemus sekä täydennyskoulutusta vähintään 15 koulutuspäivää. Todennettävien koulutuspäivien tulee olla logopedistä ammattitaitoa edistäviä.

Neuropsykologinen kuntoutus

Neuropsykologisen kuntoutuksen tarvetta voi esiintyä erilaisten neurologisten vammojen ja sairauksien yhteydessä. Lisäksi neuropsykologista kuntoutusta käytetään kehityksellisissä erityisvaikeuksissa tai oppimisen vaikeuksissa sekä neuropsykiatrisissa oirekuvissa.

Neuropsykologisen kuntoutuksen palveluseteli myönnetään yksilö-, pari- ja ryhmämuotoiseen kuntoutuspalveluun sekä verkostotapaamisiin kuntoutussuunnitelman mukaisesti. Neuropsykologisen kuntoutuksen palveluseteli myönnetään tarveharkintaisesti perusopetusikäisille lapsille ja nuorille, joilla on todettu vähintään keskivaikeita tiedonkäsittelyn ja/tai käyttäytymisen vaikeuksia. Neuropsykologisen kuntoutuksen palveluseteli myönnetään aikuisille, joilla on vaikeuksia toiminta-, opiskelu- ja työkyvyssä. Kuntoutuksessa keskeistä on myös sairastumiseen ja kehityksellisiin vaikeuksiin liittyvän sopeutumisprosessin tukeminen sekä liitännäisoireiden (mieliala ja käytösoireet) huomioiminen.

Neuropsykologisen kuntoutuksen käynnistäminen edellyttää neuropsykologista tutkimusta, mutta lasten osalta riittää psykologin tekemä tutkimus. Tutkimuksessa selvitetään neuropsykologisten häiriöiden laajuus, vaikeusaste, haitta ja kuntoutustarve. Koulun tukitoimien tulee olla asianmukaisesti käynnistetty ja niiden tehoa arvioidaan ennen kuntoutuksen myöntämistä. Neuropsykologisen kuntoutuksen tavoitteet asetetaan yksilöllisesti ja käytännönläheisesti. Tavoitteen asettelua ohjaavat kuntoutujan ikä, oirekuva, arjen elämäntilanne sekä ajankohtaiset voimavarat. Kuntoutus edellyttää kuntoutujalta sitoutumista ja säännöllistä osallistumista. Kuntoutuksen aikana tavataan tarvittaessa myös kuntoutujan läheisiä tai muuta verkostoa.

Erityisesti lasten ja nuorten neuropsykologisessa kuntoutuksessa keskeistä on lähiympäristön tiivis ohjanta osana kuntoutuskäyntejä. Kuntoutus lisää ympäristön tietoisuutta lapsen tai nuoren toimintakykyyn ja oppimiseen liittyvistä haasteista ja auttaa tuen järjestämisessä eri toimintaympäristöissä. Tarvittavassa laajuudessa toteutuva huoltajien ohjanta sisältyy kuntoutuskäynteihin. Kuntoutusneuvotteluiden määrä on määritelty palvelusetelissä.

Lasten neuropsykologisen parikuntoutuksen kahdesta ammattilaisesta kuntouttajana toimii neuropsykologi tai neuropsykologiaan erikoistuva psykologi, jonka työparina voi toimia psykologi. Turvallisuussyistä parikuntoutuksessa on aina kaksi ohjaajaa.

Lasten ja nuorten neuropsykologisen ryhmäkuntoutuksen kolmesta ammattilaisesta vähintään

yhden on oltava neuropsykologi tai neuropsykologiaan erikoistuva psykologi, muiden psykologeja. Kuntoutusryhmän koko on 4–5 lasta/nuorta.

Kuntoutuskäynnit myönnetään lähtökohtaisesti vastaanottokäynteinä. Vastaanotolla toteutettavan kuntoutuksen lisäksi kuntoutus voidaan lähettävän tahon harkinnasta ja perustellusta syystä toteuttaa osittain tai kokonaan etäkuntoutuksena. Tällöin lähettävä taho arvioi jo palveluseteliä myönnettäessä etäkuntoutuksen sopivuutta ja hyötyä. Erityistä huomiota etäkuntoutusta harkittaessa on kiinnitettävä kuntoutujan kehitystasoon, ongelmien vaikeusasteeseen ja kuntoutustavoitteisiin sekä läheisten sitoutumiseen. Etäkuntoutus on toteutettava Valviran ohjeen mukaisesti.

Kuntoutus toteutetaan lähettävän tahon laatiman kuntoutussuunnitelman mukaisesti. Tehtyyn suunnitelmaan liittyvistä muutostarpeista tulee palveluntuottajan keskustella lähettävän tahon kanssa.

Neuropsykologinen kuntoutus on aina erityistasoa, sitä voi toteuttaa neuropsykologian erikoispsykologi ja neuropsykologiaan erikoistuva psykologi.

Etäterapia

Etäkuntoutusta voi, ja on suositeltavaa, käyttää monipuolisesti kuntoutusprosessin eri vaiheissa. Se soveltuu esimerkiksi toimintakyvyn arviointiin, kuntoutusjakson aikaiseen harjoitteluun sekä omaisten, avustajien ja ammattihenkilöiden, kuten opettajien, ohjaamiseen. Etäkuntoutus ja vastaanotolla toteutuva kuntoutus voivat vuorotella kuntoutusjakson aikana. Etäterapiana toteutettua kuntoutusta voi olla tarpeen tauottaa tai jaksottaa eri tavoin, kuin vastaanotolla toteutettavaa kuntoutusta.

Palveluntuottaja on velvollinen järjestämään etäkuntoutusta niille asiakkaille, jotka valitsevat sen toteutustavaksi. Palveluntuottajan tulee ohjata ja seurata etäkuntoutuksen toteutumista. Palveluntuottaja hankkii itse tarvittavan osaamisen ja välineistön etäterapian toteuttamiseksi.

Etäterapian toteuttamisessa noudatetaan Valviran ohjeistusta <https://valvira.fi/sosiaali-ja-terveydenhuolto/etapalvelut>.

Lisäksi on huomioitava, että

- Etäterapian soveltuvuus tulee aina arvioida yksilöllisesti ja sopia sen käytöstä asiakkaan tai tämän huoltajien kanssa. Tarvittaessa asiakas on ohjattava perinteiselle vastaanotolle.
- Etäterapiakäynti rinnastetaan vastaanotolla toteutettavaan kuntoutuskäyntiin, myös palvelusetelin arvo on sama (vastaanottokäynti/etäterapia 45 min).
- Etäterapiakäynnin voi jakaa myös kahteen osaan silloin, kun kyseessä on kotona tapahtuvan harjoittelun tai toiminnan tukeminen.